

A Pentateuchos mózesi szerzősége és a modern bibliakritika

Suhai György

1998. 03. 26.

Számos, a Szentírás szavahihetőségét megkérdőjelező ún. "tudományos" érvet termelt ki eddig a liberális bibliakritika. A XIX. században különösen elterjedt szokássá vált tudományos körökben, hogy Isten Kijelentését (az annak isteni tekintélyét elutasító) bibliakutatók egyszerűen boncasztalra helyezik és ízekre szedik. Amit „tudományosan” nem tudnak alátámasztani, azt egyszerűen elvetik, vagy betoldásnak minősítik. ("Mitológiátlanítsuk a Bibliát!" - Bultman.) A Szentírás többé nem hitünk és életünk zsinórmértéke, viszonyítási alapja, hanem a Bibliát kritizáló személy tudományos vizsgálódásának tárgya. A kísértő, "ama régi kígyó," első alattomos kísértése a következő kérdéssel kezdődött: "Csakugyan azt mondta az Isten?" Ma ugyanez a kérdés visszhangzik a liberális (negatív, Ige- és hitellenes) bibliakritikából: "Csakugyan hat nap alatt teremtette Isten a világot?" "Csakugyan kettéválasztotta Mózes a Vörös tengert?" "Csakugyan vizet fakasztott Mózes a sziklából?" és még sorolhatnám az ehhez hasonló kérdéseket.

Az utóbbi évtizedekben központi teológiai kérdéssé vált a Pentateuchos („öt tekercs,” Mózes öt könyve) mózesi szerzősége. A tudományosnak mondott kutatási eredményekre hivatkozva egyre elterjedtebbé sőt természetesebbé vált az a nézet, hogy nem is Mózes írta Mózes könyveit. Ezt azonban, érdekes módon sem a zsidó hagyomány, sem hitvalló elődeink nem vitatták mintegy 1900 évig (a liberális bibliakritika megjelenéséig). De még Jézus Krisztus és Pál apostol is Mózeszt nevezte meg szerzőnek. A negatív bibliakritikusok azonban arra következtetésre jutottak (a többi között Wellhausen befolyásának köszönhetően), hogy a mózesi iratok a babiloni fogság során keletkeztek (Kr. e. 600 körül), mégpedig annak hatására, hogy az elnyomás alatt élő nép fokozatosan egyre erősebb öntudatra ébredt. S mint a fogságban sínylődő népet eggyé kovácsoló hitvallás született meg a Mózesről elnevezett írásgyűjtemény. Tehát szerintük Mózes könyvét nem Mózes írta és az nem is Mózes idejében (K. e. 1400 körül) íródott.

Mivel az Igével összhangban vallom, hogy *"a teljes Írás Istentől ihletett"* (I. Tim 3:16), és hogy *"az írásban egy próféta szó sem támadt saját magyarázatból, mert sohasem ember akaratából származott a próféta szó; hanem a Szent Lélektől indítatva szólottak az Istennek szent emberei"* (II. Pét 1:21,22), vagyis mivel az írott Ige garantáltan megbízható a számomra, ezért szeretném az alábbiakban a Szentírás ide vonatkozó tanításait ismertetni, melyek hitem szerint meggyőző bizonyítékként szolgálnak a mózesi szerzőséget illetően. Mielőtt ezt megtenném, egy fontos dolgot le kell, hogy szögezzünk. A Biblia ugyan valóban nem állítja kifejezetten azt, hogy a Pentateuchost a maga egészében Mózes írta, de nem is tagadja! A mózesi szerzősége vonatkozó utalások alapján azonban nem lehet kétséges a hívő ember számára, hogy valóban Mózes a szerző. A kérdés csak az, hogy kinek hiszek én, kinek a szava számít, kinek a szava a meghatározó az én életemben. Lássuk most az ide vonatkozó fontosabb bibliai helyeket, kronológiai sorrendben.

A mózesi szerzőséget igazoló igeszakaszok az ÓSZ-ből

Józsue korában (Kr. e. 1400 körül, közvetlen Mózes után) már a **mózesi iratokra** hivatkoznak úgy, mint **amiket Mózes írt**.

Miképen megparancsolta vala Mózes, az Úrnak szolgája Izráel fiainak, a mint meg van írva Mózes törvényének könyvében... És felírta ott kövekre a Mózes törvényének mását, a melyet az (Mózes) írt vala Izráel fiai elé. (Józs. 8:31,32)

Nem volt egy íge sem azok közül, a melyeket Mózes parancsolt vala, a melyet fel nem olvasott volna Józsue, az Izráelnek egész gyülekezete előtt... (Józs 8:35)

Legyetek azért igen erősek, hogy megtartsátok és megcselekedjétek mind azt, a mi meg van írva a Mózes törvényének könyvében; hogy el ne távozzatok attól se jobbkézre, se balkézre. (Józs 23:6)

Dávid idejéből (K. e. 1000 körül):

És őrizd meg az Úrnak a te Istenednek őrizetit, hogy az ő útain járj, és megőrizzed az ő rendeléseit, parancsolatit és ítéleteit, és bizonyágtételeit, a mint meg van írva a Mózes törvényében... (I. Kir 2:3)

De a gyilkosok fiait nem ölte meg, a mint meg van írva a Mózes törvénykönyvében, a melyben az Úr megparancsolta és megmondotta: Meg ne ölettessenek az atyák a fiakért, se a fiak meg ne ölettessenek az atyákért; kiki az ő bűnéért haljon meg. (II. Kir 14:6). Itt Amásia királyról van szó, aki Kr. e. 800 körül élt, és egy a Mózes 5. könyvében szereplő rendelet szerint járt el (V. Móz. 24:16). Tehát már a bibliakritikusok által leginkább vitatott ötödik könyv (Deuteronomium) is Amásia rendelkezésére állt, azaz létezett már akkor, és még hol vagyunk a Babiloni fogságtól (K. e. 586)!

És gondviselőket állíta Jójada az Úr házába, a lévítai papok által, a kiket Dávid csoportokba osztott az Úr házában, hogy áldoznának égőáldozatokkal az Úrnak, a mint a Mózes törvényében megíratott, nagy vígassággal és énekszóval, a Dávid rendelése szerint. (II. Krón. 23:18) - Joás király idejében járunk, K. e. 860 körül.

Mikor pedig kihozák azok a pénzt, a mely az Úr házában gyűlt össze: megtalálá Hilkia pap az Úr törvénykönyvét, a melyet Mózes által adott volt. (II. Krón. 34:14) - Jósiás király ideje, K. e. 640 körül.

...hogy áldoznának az Úrnak, a mint a Mózes könyvében megíratott; azonképen a tulkokból is elválaszták..(II. Krón. 35:12)

Babiloni fogság (605-538) és az azt követő időszak:

És fölkele Jésua, Jósádák fia, s az ő atyjafiai, a papok, és Zorobábel, Sealtiel fia s az ő atyjafiai, és megépíték Izráel Istenének oltárát, hogy áldozzanak rajta égőáldozatokat, a mint írva van Mózesnek, az Isten emberének törvényében. (Ezsd. 3:2)

És rendelék a papokat az ő osztályaik és a Lévitákat az ő rendjeik szerint Istennek szolgálatára Jeruzsálemben, Mózes könyvének rendelése szerint, (Ezsd. 6:18)

Ez az Ezsdrás feljöve Babilóniából, (ő, a ki bölcs írástudó vala a Mózes törvényében, melyet az Úr, Izráel Istene adott vala) (Ezsd 7:6) - nem egyébről, mint a Mózes-i könyvek Istentől ihletettségéről van itt szó! Tehát nem a néptől lett a Pentateuchos, hanem Istentől Mózes által.

Csatlakozának atyjokfiaihoz, előljáróikhoz, és átok mellett esküt tevének, hogy az Isten törvényében járnak, a mely Mózes keze által az Isten szolgálja által adatott vala ki. (Neh 10:29) - tehát Isten Mózesrel iratta le, „adatta ki” mindazt a törvényt, amelyeket az Ő népének parancsolt.

A mint írva van a Mózes törvényében, az a veszedelem mind reánk jöve! (Dán 9:13) - a babiloni fogság vége felé járunk.

Mielőtt az ÚSZ-ben található ide vonatkozó szakaszokat is felsorolom, szeretnék néhány megjegyzést tenni az eddigiekre vonatkozóan. Világosan kiderül a fenti szakaszokból, hogy a Mózes után közvetlenül színre lépő Józsué már a Mózes által leírt isteni rendelkezéseket olvassa és aszerint próbálja meg berendezni a nép életét is. A Mózes után élt királyok és próféták is egybehangzóan Mózeszt nevezik meg a Pentateuchos szerzőjének, vagyis a törvénykönyvre mindig úgy hivatkoznak, mint Mózes törvénykönyvére! Tudjuk azt is, hogy a zsidók Bibliája 3 fő részből áll és állt: TÖRVÉNY, PRÓFÉTÁK, ZSOLTÁROK (ld. pl. Lk 24:44). A “Törvény” alatt pedig a Mózes által írt 5 tekerceset/könyvet értik a zsidók mind a mai napig (ill. bizonyos kontextusban a teljes ÓSZ-et). Nézzük meg ezek után az ÚSZ bizonyágtételét is a mózesi szerzőségről.

A mózesi szerzőséget igazoló igeszakaszok az ÚSZ-ből

Mester, Mózes azt írta nekünk, hogy ha valakinek fitestvére meghalt, és feleséget hagyott hátra... (Mk 12:19, Lk 20:28) - Jézus nem vitatja a Sadduceusok állítását, t.i. hogy Mózes írta ezt a Mózes ötödik könyvéből származó rendelkezést (Deut 25:5).

Miért rendelte tehát Mózes, hogy válóleulet kell adni... (Mt 8:4) - vonják kérdőre Jézust.

A halottakról pedig, hogy feltámadnak, nem olvastátok-é a Mózes könyvében...(Mk 12:26) - kérdezi Jézus a Sadduceusokat, utalva az Exodus 3. fejezetére.

Ezek azok a beszédek, melyeket szoltam nektek, mikor még veletek valék, hogy szükség beteljesedni mindazoknak, a mik megirattak a Mózes törvényében, a prófétáknál és a zsolotárookban én felőlem. (Lk 24:44)

Jézus tanítványai is a “Mester véleményén voltak” a mózesi szerzőséget illetően:

Találkozték Filep Nátánaellel, és monda neki: A ki felől írt Mózes a törvényben... (Jn 1:46)

Következzen most a legszebb bizonyágtétel Jézus Krisztus szájából:

„Ne állítsátok, hogy én vádollok majd benneteket az Atyánál; van a ki vádol titeket, Mózes, a kiből ti reménykedtetek. Mert ha hinnétek Mózesnek, nekem is hinnétek; mert én rólam írt ő. Ha pedig az ő írásainak nem hisztek, mimódon hisztek az én beszédeimnek?” (Jn. 5:45-47)

Azt hiszem elég világos és rendkívül komoly figyelmeztetés ez minden mai negatív bibliakritikus számára. Jobban tennék, ha komolyan vennék a mózesi szerzőséget és ha hinnék mindazt, amit Mózes leírt, mert lám maga Jézus köti össze mindezt a Benne való személyes hittel. Vagyis ha már az alapok sincsenek rendben, ha már az ÓSZ-et (Mózes könyveit) illetően megkérdőjelezzük Isten szavahihetőségét, akkor Jézusban és Jézusnak sem fogunk tudni hinni. Mennyire igaz ma is, amit Pál apostol mond: ***mind máig, a mikor csak olvassák Mózeset, lepel borul az ő szívökre !*** (II. Kor 3:15) Ez a lepel pedig csak akkor fog lehullani, csak akkor gyúlik igazi Világosság az Ige ellenségeinek szívében is, ha megtérnek Jézus Krisztushoz (ld. 16. vers)!

Jézus még egyszer nyomatékosan nekünk szegezi a kérdést:

Nem Mózes adta-é nektek a törvényt? (Jn 7:19)

Még az első vértanút, Istvánt vádoló hamis tanúk is vallják a mózesi szerzőséget:

...a czerimóniákat, melyeket adott [hagyott ránk, adott tovább] nekünk Mózes. (ApCsel 6:14)

István szavait idézem:

Ez ama Mózes... a ki ott volt a gyülekezetben a pusztában a Sinai hegyen vele beszélő angyallal és a mi atyáinkkal: ki élő igéket vőn, hogy nekünk adja. (ApCsel 7:37-38)

Pál is igazolja a mózesi szerzőséget:

Mert Mózes a törvényből való igazságról azt írja, hogy a ki azokat cselekeszi, él azok által (Rm 10:5)

Láthattuk tehát az eddigiekből, hogy Jézus és az Apostolok is egyhangúlag vallották azt, hogy Mózes írta le a Törvényt. Akinek azonban ezek sem lennének elég meggyőzőek, azok számára jöjjenek most a mózesi szerzőséget igazoló igeszakaszok magából Mózes könyveiből, hogy így teljessé váljék a kép.

A mózesi szerzőséget igazoló igeszakaszok a Pentateuchosból

És monda az Úr Mózesnek: Írd meg ezt emlékezetül könyvbe... (II. Móz 17:14)

Mózes pedig felírta az Úrnak minden beszédét...(II. Móz 24:4,7)

És monda az Úr Mózesnek: Írd fel ezeket a szavakat; mert ezeknek a szavaknak értelme szerint kötöttem szövetséget veled és Izráellel. (II. Móz 34:27)

Megírta pedig Mózes az ő kijövetelöket az ő szállásaik szerint, az Úrnak rendeletére. (IV. Móz 33:2)

És megírta Mózes e törvényt, és adá azt a papoknak, a Lévi fiainak, a kik hordozzák az Úr szövetségének ládáját, és Izráel minden vénjének. (V. Móz 31:9)

Most pedig írjátok fel magatoknak ez éneket, és tanítsd meg arra Izráel fiait... Megírta azért Mózes ezt az éneket azon a napon, és megtanítá arra Izráel fiait. (V. Móz 31:19,22)

Mikor pedig teljesen és mind végig beírta Mózes e törvény ígét könyvbe: Parancsola Mózes a lévitáknak, a kik hordozzák vala az Úr szövetségének ládáját, mondván: Vegyétek e törvénykönyvet, és tegyétek ezt az Úrnak, a ti Isteneteknek szövetségládája oldalához, és legyen ott ellened bizonyosságul. (V. Móz 31:24-26)

Az eddigi idézetekből azt hiszem, világosan kiderül, hogy a Szentírás semmi kétséget nem hagy afelől, hogy Mózes öt könyvét maga Mózes írta, méghozzá isteni parancsra, Istentől jövő ihletés hatására. Aki a fenti igen komoly bibliai érvek ellenére is tagadja ezt, az tulajdonképpen a Szentírás szavahihetőségét, megbízhatóságát, hitelességét és organikus összhangját kérdőjelezi meg. Erre az álláspontra helyezkedve jogosan merül fel az a logikus kérdés, hogy ha a mózesi szerzőség kérdésében a fenti igeszakaszok ellenére sem megbízható számomra Isten szava, vagyis sem az apostolok, sem a próféták, sem magának Jézusnak a tanítása, akkor milyen alapon bízzak én a Szentírás egyéb kijelentéseiben? Egyáltalán biztos az, hogy aki Jézusban hisz, annak örök élete van? Vagy hogy Jézus Krisztus valóban meghalt értünk, és hogy fel is támadt, hogy bűnbocsánatot nyerhessünk, stb.?

Milyen alapon választja ki egy, pl. a mózesi szerzőséget tagadó bibliakritikus, hogy melyek a Szentírás valóban megbízható és Istentől ihletett kijelentései, és melyek azok, amelyek megbízhatatlanok, amelyek csak betoldások, hamisítások, legendák, mítikus elemek, emberi vélemények, stb.? Mit ér az az emberileg nézve magasztos tudomány, amely a hitünk alapjait próbálja lerombolni?

Még egyszer meg kell ismételnem tehát a bevezetőben feltett kérdést. Az állítólag tudományos megalapozottságú érvek, melyek a mózesi szerzőség ellen szólnak, s melyek közül számos érv már amúgy is megdőlt (ld. pl. a híres Wellhausen tanait: Izrael egyisten-hite is evolúció eredménye, a politeizmusból fokozatosan monoteizmus lett...), vetekedhet-e az Írás örök isteni tekintélyével? Vagyis elfogadható-e az az álláspont a bibliakritika területén, hogy a Szentírásban elének adott objektív, Istentől ihletett (kilehelt) kijelentés helyett a bibliakritikát végző személy, annak szubjektív véleménye válják viszonyítási alappá teológiai kérdésekben?

Természetesen nem vitatom a bibliakritika létjogosultságát. Csupán szeretném világosan elkülöníteni a hitünk alapjait romboló, az Írás és a Világteremtő Isten tekintélyét aláásó negatív bibliakritikát a pozitív, keresztyén hitet és életet építő, a Kijelentést világosabbá, érthetőbbé tevő vizsgálódási módszerektől. Az előbbi esetben a kiindulási alap a tudós és az általa művelt tudomány, az általa feltett alapkérdés pedig így hangzik: “Csakugyan azt mondta az Isten, hogy...?” (és ide a mózesi szerzőségen kívül rengeteg egyéb dolgot be lehetne helyettesíteni!). Ezzel szemben a pozitív bibliakritika és bibliakritikus arra a szilárd alapra épít, hogy a teljes Írás Istentől ihletett, az első szótól az utolsóig, azaz azokon a területeken, amelyeket a Biblia érint, megbízható információkkal szolgál az ember számára. Az ezen az alapon álló tudós alapkérdése az, hogy mit akart Isten kijelenteni nekünk, hogyan értelmezzük, hogyan érthetjük meg minél jobban az Ő Kijelentését, hogyan tehető még érthetőbbé az Ige üzenete, tanítása.

A bibliai érveken kívül természetesen számos egyéb régészeti, irodalmi, szövegkritikai, történelmi, stb. érv szól a mózesi szerzőség mellett, melyekről bővebben, többek között, az alábbi könyvekben olvashatunk: 1. Sipos István: *A Református teológia védelme* (sajnos már nem kapható) 2. *Így keletkezett a Biblia*, (1995. Evangéliumi Kiadó). Befejezésül következzen néhány, a fenti két könyvből vett fontosabb Biblián kívüli érv a mózesi szerzőség mellett:

- Mózes neveltetésének köszönhetően művelt, írni-olvasni tudó ember volt.
- Pontos ismeretei voltak (az állítólagos későbbi, Palesztínában vagy Babilonban élő szerzőkkel ellentétben) Egyiptomról és a Sínai-félszigetről, azok akkori éghajlatáról és földrajzáról (Mózes öt könyve magáért beszél), a Mózes könyveiben előforduló egyiptomi kifejezésekről.
- Mózes járatos volt a héberek korai történelmében is.
- 40 évi bolyongás alatt elég ideje lehetett arra, hogy megírja a Pentateuchost.
- Isten egyedül Mózessel beszélt szemtől szemben, világos kijelentésekben (IV. Móz 12:6-8).
- A korai zsidó és keresztyén tradíció is (apokrif könyvek, Talmud, Philó és J. Flavius) a mózesi szerzőséget vallja.

- Az öt könyv irodalmi szerkezete és a tanítások formája a Kr. e. 2000-1000 időszakra jellemzőek és nem a későbbi időkre.
- A stílus és a földrajz-specifikus szóhasználat is Mózes idejének felel meg.
- A Pentateuchosban szereplő részletes történeti rendszabályokat, törvényeket és egyéb leírásokat aligha jegyzhették volna le ilyen pontossággal és precíz részletességgel mintegy 800 évvel később stb.
- És ami talán a legmeggyőzőbb érv, hogy hogyan lehetséges az, hogy egy állítólagosan a fogságban élő zsidó nép identitását megalapozó, rendkívüli jelentőséggel bíró, a fogságban vagy a fogság utáni időszakban keletkezett vallási irat *nem említi meg Jeruzsálemet és a jeruzsálemi templomot*, mint Izrael vallási életének központját, melyet Isten maga jelölt meg az istentisztelet helyéül Dávid uralkodása alatt?

Mindezek fényében szilárd meggyőződéssel vallhatjuk tehát, hogy Mózes öt könyvét maga Mózes írta a Kr. e. 1400-as években.